

Funksjonshemming og arbeid:

politikk, forståelse, erfaringer og forskning i Norge

Jan Tøssebro

NTNU Samfunnsforskning

 NTNU

Samfunnsforskning AS

Utgangspunktet

The key challenge for Norway is to understand why the existing frameworks, which look good, are not delivering (OECD 2006: 14)

- ❑ Høy allmen sysselsetting, mange tiltak, lav ledighet
- ❑ Funksjonshemmete: Lavt blant Nordiske land, gjennomsnittet av OECD
- ❑ Erkjent i en serie meldinger siste ti år

Norge og Danmark

□ Mye likt:

- 45% sysselsatt, stor variasjon etter type og grad
- Høy generell sysselsetting, kvinner, Norge flere eldre
- Arbeidsorientert kultur
- Arbeidslinja – fra 1960-tallet
 - Forsterket senere
 - Alt skal være prøvd før trygd
 - Stadige endringer – oftest kortvarige effekter, vandringer
 - Arbeidsavklaringssystemet

□ Viktigste forskjell: Flexicurity

Oversikt

☐ To store debatter:

- Om like muligheter og rettigheter
- Om kostnader og trygdeutgifter

☐ Og to mindre:

- Vilkår for sosialhjelp
- Avgrensningsinstitusjonen
 - Bot, bedring og brød
 - Systemer for å gjøre trygd/offentlig hjelp lite fristende
 - Trygdenivå
 - Familier med funksjonshemmete barn og tilgangsprosesser
 - Preger tilværelsen til de som trenger hjelp/trygd

Tema innen de store debattene

- Er sysselsettingsraten så middelmådig?
- Utviklingen over tid?
- Heterogeniteten (kort)
- Forskning om reformer og tiltak
- Debatten om insentiver

Middelmådig – sammenlignet med hvem?

	Funksjonshemmet	Alle/andre	%-diff.
AKU-tall	43,1	74,6	31,5
Sml. med andre	43,1	80,5	37,4
Alder 25-59	48,3	90,0	41,7
Jobber minst 10 t.	45,5	88,6	43,1
Jobber minst 20 t.	37,9	85,8	47,9

Middelmådig – sammenlignet med hvem?

- ❑ Arbeidsledighet ingen god indikator
- ❑ Er sysselsettingsraten en god indikator?
 - Den inkluderer mange som ikke “kan jobbe”
 - Bildet hos Arbeids- og Velferdsforvaltningen
 - Rekruttering til forskning
 - Ulike datakilder gir ulike resultat
- ❑ Blant de som jobber/ søker jobb/ ønsker jobb:
 - Halvering av forskjellen til andre (25-54 år)

Utviklingen over tid

- ❑ Stabilt 2000-2008, så en svak nedgang til 2012
- ❑ Lengre trender: Klar nedgang – kanskje 15% siden slutten av 1980-tallet til 2002
- ❑ Internasjonalt: USA, Canada, UK, Sverige, Norge
- ❑ Forklaringer:
 - Konjunkturer – ikke under nedgang, men oppgang
 - Mer beskyttelse, mindre fleksible ansettelses – nei
 - Endringer i arbeidslivet – ja – nedgangen gjelder ved lav utdanning, avindustrialisering

Variasjonen

Grad

- Gjelder i liten grad folk med små funksjonsvansker

Type

- Hørsel og allergi vs utviklingshemming og psykiske vansker

Utdanning

Når funksjonsnedsettelsen inntraff

Insider – outsider

Arbeidsgiveres holdninger

Erfaringer med apparatet

- ❑ Stor variasjon, men mye frustrasjon
- ❑ Fokus i beretningen er ikke uvillige arbeidsgivere, men apparatet som skal være til hjelp
- ❑ Ventefaser, lite retning, lite kontinuitet – å prøve for å prøve
- ❑ Utilfredsstillende individtilpasning – størst vansker der personen har mindre ressurser
- ❑ Ting tar tid (oppfølgingsstudier)
- ❑ Det tar i dag lenger tid før trygd kommer på dagsorden
- ❑ Uheldig at kartlegging av ressurser for arbeid er tett koblet på vurdering for trygd

Virker reformer og tiltak

- ❑ Store forbehold
 - Seleksjon
 - Individuell tilpasning
 - Langtidseffekter
- ❑ Komparative studier – ja det virker
- ❑ Større reformer – aner ikke (vandringer)
 - Trygd for utdanning
- ❑ Hvilke tiltak virker?
 - Hurtig utplassering, ordinær utdanning
 - Segregerte tiltak
- ❑ Men sysselsettingsraten går ikke opp?
 - Trolig hindrer tiltakene at det går ned

Insentivdebatten

- ❑ Det må lønne seg å arbeide
- ❑ Forbehold:
 - ufør vs funksjonshemmet/ insentiv for hvem?
- ❑ Land med ulike trygdeordninger
 - Ingen støtte til insentiv-tesen
- ❑ Nye trygdete
 - Inkonsistent
 - Gjelder mellom ordninger/når en nærmer seg pensjon
- ❑ Motivasjon
 - Ingen støtte bortsett fra når en nærmer seg pensjon
- ❑ Forløpsstudiene – lange forløp, lite “valg”

Konklusjoner

- ❑ Fokus er på flere i arbeid, lite på belastninger for de som skal gjennom systemet
- ❑ Sysselsettingen er lavere enn ønsket, og viser fallende tendens
- ❑ Innsatsen har (trolig) bremset nedgangen
 - Men kan den også tolkes i lys av avgrensningsinstitusjonen?
- ❑ Stor variasjon mellom grupper
- ❑ Utdanningen har stor betydning
- ❑ Beholde versus å rekruttere funksjonshemmete
- ❑ Mindre beskyttelse/ midlertidighet ingen effekt
- ❑ Incentivdebatten et feilspor
- ❑ Rask utplassering, ordinær utdanning

Takk for meg.

Jan Tøssebro og Sigrid Elise Wik: *Funksjonshemmedes tilknytning til arbeidslivet*. Oslo, Norges forskningsråd, 2015

Sigrid Elise Wik og Jan Tøssebro: *Unge funksjonshemmete i møte med NAV: Ett år med arbeidsavklaring*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning, 2013